

ASPECTE PRIVIND CONSERVAREA CALCARULUI NUMULITIC STUDIU DE CAZ – BASORELIEFUL DE TIP FRIZĂ - ANSAMBLUL MONUMENTAL DE LA MATEIAȘ

Rodica NIȚU*, Sanda SAFTA**

*conservator

**șef serviciu

Muzeul Municipal Câmpulung

Abstract: *The Mateiaș Mausoleum was built in the memory of the First World War fallen heroes, who fought here during September-October 1916. The monument was built in two phases, between 1928-1935 and 1979-1984. The period 1979-1984 was the time in which extensive restoration works and several additions to the building were made. The connection between the old and the new was harmonized by the bas-relief frieze type, created by the young sculptor, Radu Adrian. It covers a surface of 56 square meters, with a support wall located at +816.30 meters altitude.*

This paper presents aspects that have been obtained by a visual and photographic analysis on site. The conservation intervention, in the presented case, aims to strengthen, clean, protect the artwork in its entirety, in order to prolong the life of the monument.

Keywords: *mausoleum, bas-relief, degradation, conservation, preventive measures.*

Ansamblul Monumental de la Mateiaș, cel mai important monument ridicat în memoria eroilor căzuți în Primul Război Mondial, ridicat în două etape, respectiv 1928-1935 și 1979-1984, înscris în LMI-AG-IV-m-14017, este situat pe drumul care face legătura între Pitești și Brașov-DN 73, la o distanță de 11 Km de Câmpulung Muscel și 70 de Brașov. Începând cu anul 1935 a fost dat circuitului de vizitare Mausoleul propriu-zis, adică turnul și capela, adăpostind la subsol osemintele a o parte dintre eroii ce și-au jertit viața pentru apărarea gliei străbune. Mausoleul a fost realizat sub egida „Cultul Eroilor” în antrepriza „Frații De Nicolò și Mezaroba” sub proiectul arhitectului câmpulungean D. I. Berechet¹. Perioada 1979-1984 a fost perioada în care s-au produs cele mai ample restaurări și consolidări ale edificiului, urmate de completarea, cu două săli pentru expoziția permanentă, și un spațiu de paradă, legătura dintre vechi și nou fiind armonizată de realizarea basoreliefului de către tânărul, pe atunci, sculptor, câmpulungeanul Radu Adrian.

¹Petre Popa, *Mausoleul de la Valea Mare Câmpulung Muscel, Edifiția a II-a, Pitești, 1988.*

²Calcarul numulitic de la Albești reprezintă arie protejată de interes național ce corespunde categoriei a III-a IUCN (rezervație naturală de tip geologic și paleontologic), situată în județul Argeș, pe teritoriul administrativ al comunei Albeștii de Muscel.

Basorelieful a fost realizat în calcar numulitic², calcar extras din cariera de la Albeștii de Muscel, unde din cele mai vechi timpuri a fost exploatat și au fost realizate deosebite piese ce reprezintă capodopere arhitecturale în timp. Basorelieful se intitulează sugestiv „Pe aici nu se trece!” și redă, într-o manieră specifică genului, o scenă de luptă din Primul Război Mondial, în sunetele mobilizatoare ale goamei, un grup de 18 ostași români, ce se avântă într-un iureș de nestăvilit, spre pozițiile ocupate de trupele vrăjmașe. Deasupra zidului de susținere, la partea superioară a basoreliefului, a fost montat un vas din piatră-calcar numulitic, în care arde, ca simbol al eroismului românesc, o flacără veșnică. Vasul din piatră de Albești este opera unuia dintre sculptorii albeșteni Ion N.G. Bizon (Cucu), cu diametrul de 70 cm și înălțimea de 43 cm, bogat ornamentat cu motive florale și alte însemne ale artei populare românești, precum și cuvintele: *GLORIE NEMURITOARE EROIILOR PATRIEI ROMÂNEI*

Basorelieful este flancat de două texte, care, prin conținutul lor, redau un vibrant dialog între generații, texte cu valoare de simbol, dăluite în același calcar de Albești, de cioplitorii Ion Ganță și Vasile Ciolan și artiștii plastici Romulus Constantinescu și Petre Popescu.

Prelucrarea calcarului de Albești, reprezintă o emblemă a meșteșugului preluat de la italieni, sculptori artizani ai pietrei, ridicând meșteșugul lor la nivel de artă. Sculptura în piatră s-a dezvoltat într-un context european deosebit de favorabil pe teritoriul județului Argeș, reprezentând un important domeniu al artei tradiționale. Centrul de sculptori - pierrarii de la Albeștii de Muscel³, a înregistrat o activitate

³Localitatea Albeștii de Muscel, a fost atestată documentar din anul 1572/ (7080) ianuarie 19, conform *Documenta Romaniae Historica B. Țara Românească*, volumul VII, (1571-1575), doc. 84, p. 108.

Fig. 1-3. Radu Adrian „Pe aici nu se trece”
Basorelief - friză

Fig. 1

Fig. 2

prodigioasă în timp, regăsindu-se în toate edificiile medievale din Țara Românească, în special sub variate forme, ancadramente de uși și ferestre, coloane, capitelluri, lespezi funerare, cruci funerare sau votive, etc. Calcarul rezervației are o culoare alb-gălbuie, roșcată, vânătă sau alburie, o vechime de cca. 60 milioane de ani și are în componența sa o faună fosilă foarte bogată, cum ar fi: echinoderme, anelide, moluște, dinți și fanoane de rechin. Foarte numeroase sunt fosilele de numuliți (de forma unor bănuți mici) de unde și numele de calcar numulitic. S-au descoperit și urme de crabi, care impresionează prin desenul lor dantelat. Acest calcar, reprezintă un adevărat tezaur științific, fiind un depozit bentogen – litoral format într-o mare caldă, în jurul unor insule sau în apropierea unui tărâm format din roci cristaline, roci pe care le întâlnim, în cuprinsul satului Albești. În extragerea și prelucrarea pietrei, meșterii pietrari foloseau unelte precum taracul, bucearda, spișul, scapiștorul⁴.

Basorelieful, prin specificul său, se află situat între arta suprafețelor și arta în relief a sculpturii. Așa cum indică și denumirea, este vorba de un relief și o bază. Dacă pictura și arta grafică folosesc în plus culoarea sau contrastul de lumină și umbră, pentru sugerarea spațiului și a obiectului, basorelieful beneficiază, în afara perspectivei liniare și a desenului, practicat în forme precise, de modelarea palpabilă a formei. Un basorelief cu înfățișare aparte, este cel de tip friză, așa cum este basorelieful de la Mateiaș, conceput în trei grupuri succesive de ostași, respectiv *Lupta la baionetă*, *Apărarea drapelului de luptă* și *Spre linia I*.

Inventat în antichitate, basorelieful friză, era folosit atingând culmea măiestriei artistice, la decorarea templelor grecești și a monumentelor comemorative romane. Pentru transpunerea în piatră a unui basorelief, artistul transpune mai întâi desenul pe o suprafață – nu neapărat plană, pentru că suprafața oricum se cioplește – o suprafață oferită de o piatră cu aspect ceva mai aplatizat. Partea sa dorsală însă, se cere să fie plană, pentru

⁴Adrian Radu, *Cioplitul pietrei, Tehnicitate, măiestrie, artă*, București, 2007, Editura Ars Oocendi, p. 35.

Fig. 3

a face corp comun cu peretele la care de obicei sunt montate aceste lucrări. Artistul nu mai este preocupat și de redarea mediului în care se înscriu elementele sculpturale. Renunțând la deformările optice prin care perspectiva sugerează spațiul, artistul însuși o suită de personaje sau de relieful decorative, modelate la aceleași dimensiuni și la aceeași înălțime față de orizontul bazei, ca și cum totul s-ar afla în prim plan. Compozițiile, se desfășoară narativ în fața ochiului, în benzi care măsoară diferite lungimi și lățimi. Basorelieful de la Mateiaș se desfășoară pe o suprafață de 56 mp, având ca suport un zid de sprijin aflat la cota + 816,30 față de nivelul mării, având 16 m lungime și 3,5 m înălțime. Acest tip de basoreliefs se regăsește la romani pe Arcul lui Titus, pe Columna lui Traian, la templele budiste din India, China, Japonia, Monumentul Eroilor din București etc. Piatra reprezintă o mărturie a istoriei civilizațiilor, singura dovadă tangibilă rămasă din trecut⁵.

⁵Horățiu Roman, *Cele mai nobile din Corbul de Nord (ntre Runcu și Schela) - Durabilitate, restaurare, conservare și promovare*, Drobeta, seria restaurare-conservare XXIV, Editura Mega, Drobeta Turnu Severin, 2014, p. 138.

La o inspecție generală a lucrării în discuție, am observat că piatra are o stare generală relativă. Există degradări mai vechi sau mai noi, datorate atât factorilor externi, sau unor defecte de execuție, precum montajul peretelui de susținere și hidroizolația lui, cât și a ignoranței umane. Acest fapt a determinat, în timp, din cauza infiltrațiilor repetate ale apei și a fenomenului de îngheț-dezghet, apariția degradărilor ulterioare. Nu au fost efectuate analize chimice sau petrografice, aspectele prezentate în această lucrare, sunt obținute în urma unei atente analize efectuate de-a lungul perioadei 1984-2018. Se poate vorbi în cazul de față și de uzură funcțională, Ansamblul Monumental de la Mateiaș reprezentând un important punct de interes turistic.

Tipuri de degradări

Menționăm în primul rând fracturile, vechi sau mai noi (foto. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12), zonele pulverulente rămase în urma desprinderilor unor fragmente de material din componența lucrării, exfolierile din zonele adiacente celor pulverulente, microfisurile pe suprafețe restrânse, macrofisurile pe suprafețe mici și mari (foto. 1, 2, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 18, 21, 22, 32, 37).

Fisurile și exfolierile pot fi generate de forțe de forfecare generate de reacțiile diferite de la nivelul substraturilor, în urma împingerilor în pereți, din cauza mișcărilor de teren, produse de carierele aflate în imediata vecinătate a ansamblului, și a deplasării inegale a acestora înspre exterior, plăcile îmbinate ale lucrării s-au deplasat inegal, cu câțiva centimetri față de plan, iar în anumite zone, au căzut, fiind de nerecuperat (foto. 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 14, 30, 33, 36, 37). Mai pot fi observate depuneri de bacterii și

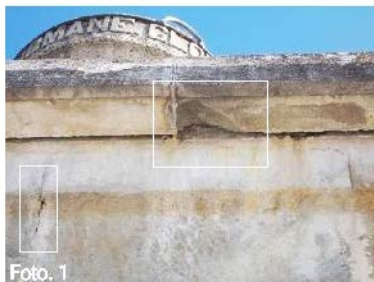

Foto. 2

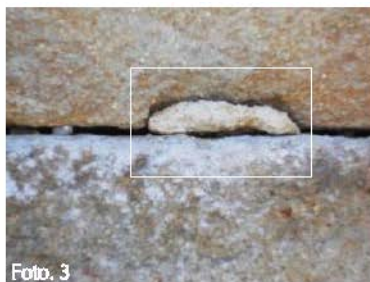

Foto. 3

Foto. 4

Foto. 5

Foto. 6

Foto. 7

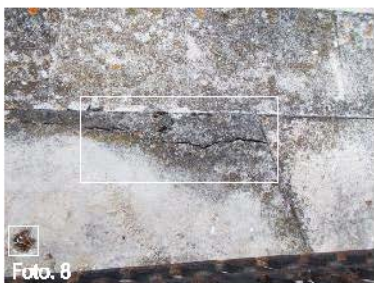

Foto. 8

Foto. 9

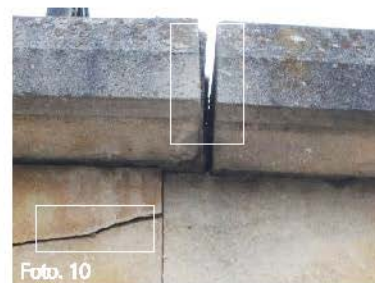

Foto. 10

Foto. 11

Foto. 12

Foto. 13

Foto. 14

Foto. 15

Foto. 16

Foto. 17

Foto. 18

Foto. 19

Foto. 20

Foto. 21

Foto. 22

Foto. 23

Foto. 24

Foto. 25

microorganismele (foto. 7, 8, 26, 27, 28, 35). Bacteriile care atacă piatra pot fi heterotrofe și autotrofe, ele reprezentând doar un mijloc, prin care factorii atmosferici, sunt transformați în sulfatați și nitriți (bioxidul de sulf, oxizii de azot) și depuneri negre, care pot fi depuneri din atmosferă (foto. 8, 10, 26, 34, 35).

Poluarea aerului reprezintă principala sursă de degradare a pietrei. Particulele reziduale cu aspect de murdărie, provenite din poluarea atmosferică, reprezintă o problemă universal valabilă de degradare, pentru toate tipurile de rocă. Ansamblul se află în vecinătatea combinatului de ciment - **Holcim Romania**, care a reprezentat și încă mai reprezintă sursa principală de poluare, în vecinătatea drumului național ce leagă Câmpulung de Brașov, cu trafic intens, și a carierelor de unde se extrage calcarul de Mateiaș. Detonările, care se fac în carierele din apropiere, produc numeroase vibrații la nivelul solului, posibilă cauză a apariției multiplelor fisuri și dislocări de rocă. Degradările culorii textului sculptat pe cele două plăci care încadrează bosorelieful, respectiv oxidarea textelor dăltuite, sunt rezultatul interacțiunii factorilor externi cu bronzul auriu folosit pentru punerea în evidență a textului sculptat. Inscripțiunile, vopsite periodic prin pictarea fiecărei litere, s-au dovedit, în timp, a fi o alegere mai puțin inspirată, din cauza faptului că, în contact cu umiditatea mediului, s-a produs fenomenul de oxidare, ceea ce schimbă aspectul vizual inițial al lucrării (foto. 23, 24, 29). Valoarea estetică a edificiului de arhitectură, este afectată de transformarea culorii inscripției. Alterarea (oxidarea) auriului și trecerea spre verzui, a creat un aspect mai puțin favorabil lucrării. Sub influența mediului exterior, degradarea continuă atât la nivel structural cât și estetic.

Concluzii și propuneri

Intervenția de conservare/restaurare, în cazul analizat, își propune efectuarea de analize chimice și petrografice, consolidarea, curățarea, integrarea cromatică, protecția lucrării în ansamblul ei, în vederea prelungirii vieții, după cum urmează:

- Consolidarea tuturor părților pulverulente și a fisurilor.
- Integrarea cromatică, prin refacerea textelor, cu un alt tip de vopsea, mai rezistentă factorilor atmosferici.
- Închiderea microfisurilor pentru a împiedica pătrunderea apei și a elimina fenomenul nociv de îngheț-dezghet.

„Nimic din ceea ce în timpurile trecute, a făcut să palpitate sufletul uman ... nu poate și nici nu trebuie să piară.”

Pico Della Mirandola

Foto. 26

Foto. 27

Foto. 28

Foto. 29

Foto. 30

Foto. 31

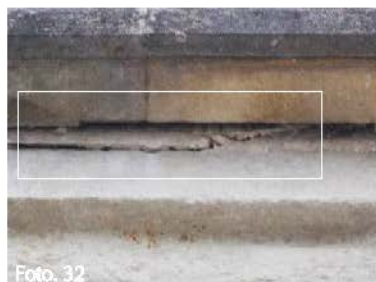

Foto. 32

Foto. 33

Foto. 34

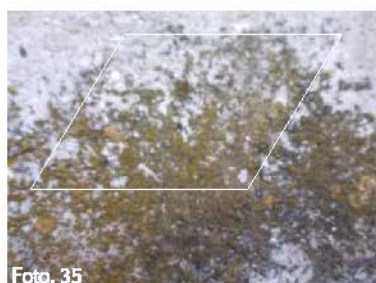

Foto. 35

Foto. 36

Foto. 37

Bibliografie

1. Achiței Gheorghe, *Frumosul dincolo de artă*, Editura Meridiane, București, 1988
2. Alpatov Mihail, *Istoria artei*, Editura Meridiane, București, 1976
3. Ashurst John D. Arch, Dimes G. Francis, 2006, *Conservation of Building and Decorative*, Stone, Butterworth-Heinemann, Great Britain
4. Botez Crainic-Adriana, *Istoria artelor plastice*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1994
5. Drăguț, Vasile, *Arta românească*, Editura Meridiane, București, 1982
6. DRH, Seria B. *Țara Românească*, Vol.VII (1571-1575) Editura Academiei RSR, București, 1988
7. Faure, Elie, *Istoria artei*, Editura Meridiane, București, 1970
8. Hiriarn, Cornel, *Mecanica rocilor*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981
9. Nanu, Adina, *Pe scurt despre sculptură*, Editura Meridiane, București, 1966
10. Pârvu, Gogu, *Minerale și roci*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983
11. Popa, Petre, *Mausoleul de la Valea Mare Câmpulung Muscel*, Pliant Documentar Editat de Comitetul Județean pentru Cultură și Educație Socialistă Argeș, Ediția 1984
12. Radu, Adrian, *Cioplitul pietrei, măiestrie, artă*, București, 2007, Editura Ars Docendi